

การวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในงานปฏิมากรรมพระพุทธรูป
ตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร
Analysis of aesthetics in Buddha image sculpture
according to the identity of the artisan of Kamphaeng Phet.

วนัสนันท์ นุชนารณ*

Wanassanan Nuchanart*

อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*

Fine and Applied art Program, Faculty of Humanities and Social Science.
Kamphaeng Phet Rajabhat University*

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติและลักษณะของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่าง ศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร และ 2) เพื่อศึกษาคุณค่าทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรม สกุลกำแพงเพชร งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 6 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง พิจารณาจากเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านศิลปะและพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า การสร้างพระพุทธรูปสกุลช่างกำแพงเพชรถือกำเนิดในช่วงปลายทศวรรษที่ 20 ถึงกลาง ทศวรรษที่ 21 เริ่มจากการใช้ศิลปะสมัยสุโขทัยเป็นต้นแบบและมีการปรับประยุกต์มาเป็นลักษณะเฉพาะทางของตนเอง พุทธลักษณะมีความแข็งแกร่งแต่มีความงดงามอ่อนช้อยน้อยกว่าสกุลช่างสุโขทัย พระพุทธรูปที่โดดเด่นของ สกุลช่างกำแพงเพชรจะมีลักษณะสามขาหรือกำแพงขาโต๊ะ นอกจากนั้นพระพักตร์ของพระพุทธรูปนิยมสร้างเป็นรูป สามเหลี่ยมคี่หน้าผากกว้างคางแหลม สกุลช่างกำแพงเพชรมีพระพุทธรูปปางต่างๆ มากมายแต่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง คือ ปางกำแพงลีลา การสร้างพระพุทธรูปนอกจากจะเป็นตัวแทนความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้าแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ การเอาชนะใจตนเอง การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังแฝงไปด้วยความเชื่อด้านความขยันหมั่นเพียร และความเชื่อเรื่องการได้ครอบครองแล้วจะมีความเจริญรุ่งเรืองด้วยโภคทรัพย์อีก เช่นกัน

คำสำคัญ : งานปฏิมากรรมพระพุทธรูป; ช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

Abstract

This research has the following objectives: 1) to study the history and characteristics of Buddha images according to the identity of the Kamphaeng Phet fine arts artist. 2) to study the artistic value of Buddha images according to the identity of the Kamphaeng Phet artisan. This research is qualitative research by using in-depth interviews with 6 key informants using specific selection methods considering from the criteria that is knowledgeable, expertise in art and Buddhism. The instrument used in the research was an interview form. Data was analyzed by content analysis.

The results of the research showed that The construction of the Kamphaeng Phet artisanal Buddha image was carried out in the late 20th to mid-21st century, beginning with the use of Sukhothai art as a model and adapting to their own unique characteristics. The Buddhist characteristics are strong, but less beautiful than Sukhothai. The distinctive Buddha statue of Kamphaeng Phet mechanic will have three legs or table legs. In addition, the face of the Buddha statue is a triangular shape, wide forehead and pointed chin. Kamphaeng Phet mechanics have various Buddha images. Many, but known as the wide right is the posture of Pang Kampang Leela. The creation of Buddha images, in addition to representing the faith of the Lord Buddha, is also associated with the Buddhist morals. Such as self-defeating doing good will be good, doing evil will be evil etc. In addition, it is embedded with faith in perseverance and the belief in possession will also flourish with wealth as well.

Keywords: Buddha image sculpture, the artisan of Kamphaeng Phet.

บทนำ

ประติมากรรมไทย คือ ผลงานศิลปะที่แสดงออกโดยกรรมวิธีการปั้น การแกะสลัก การหล่อ หรือการประกอบเข้าเป็นรูปทรง 3 มิติซึ่งมีแบบอย่างเป็นของไทยโดยเฉพาะ วัสดุที่ใช้ในการสร้างมักจะเป็น ดิน ปูน หินอิฐ โลหะ ไม้ งาม้าง เขาสัตว์กระดูก เป็นต้น ผลงานประติมากรรมไทยมีทั้งแบบ นูนต่ำ นูนสูง และลอยตัว สำหรับงานประติมากรรมแบบลอยตัวมักทำเป็นพระพุทธรูป เทวรูป รูปเคารพต่างๆ ซึ่งศิลปะประเภทนี้จะเรียกว่าปฏิมากรรมซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามสกุลช่างของแต่ละท้องถิ่นหรือแตกต่างกันไปตามคตินิยมในแต่ละยุคสมัย

เมื่อเราย้อนกลับไปในสมัยประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชรนั้นเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงสุโขทัย มีหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่เมืองกำแพงเพชรจะได้รับอิทธิทางด้านต่างๆ มาจากกรุงสุโขทัย อาทิ เช่น ด้านการดำเนินชีวิต ด้านการทำเกษตร ด้านการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ รวมถึงการได้รับอิทธิพลทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรมมาได้อย่างชัดเจน ในสมัยสุโขทัยเราสามารถแบ่งพระพุทธรูปออกเป็น 4 หมวดใหญ่ หนึ่งในนั้นคือหมวดกำแพงเพชร พระพุทธรูปสุโขทัยหมวดกำแพงเพชรมีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับในหมวดใหญ่ แต่จะมีลักษณะที่เด่นไม่ซ้ำที่ใดเลย คือ มีลักษณะพระพักตร์ตอนบนกว้าง พระหนุเสี้ยมจะแคบและมีลักษณะยาว ขนง

เปลือก พระเนตร พระนาสิกและพระโอษฐ์ จะค้อมีขนาดเล็ก เป็นลักษณะยาว คั้นพบน้อยเป็น ศิลปกรรมที่มีค่าอย่างมากของชาวกำแพงเพชร (รูปแบบประติมากรรมพระพุทธรูปสกุลช่าง กำแพงเพชร, 2558)

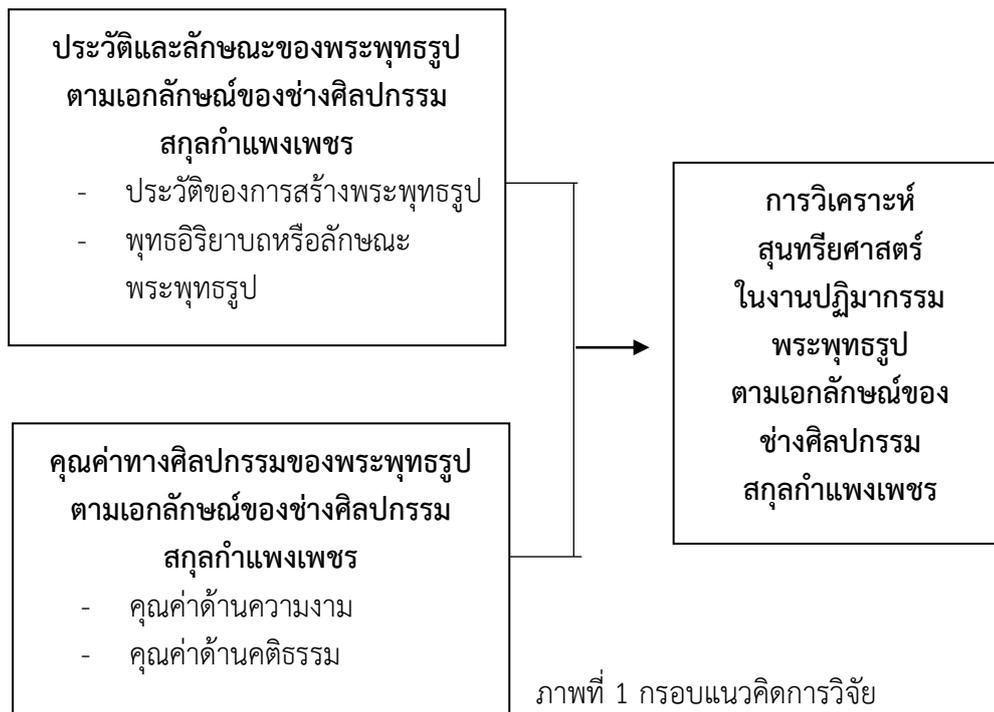
สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาค้นคว้าถึงความงามของความพึงพอใจในความงามว่ามีลักษณะ หรือคุณสมบัติของความงามที่ปรากฏในงานศิลปะและธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิง สุนทรียภาพ (Aesthetic Experience) และคุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) (พระมหา ดร.จิตติภัทร อจลธมโม, ออนไลน์) พระพุทธรูปสกุลช่างกำแพงเพชรเป็นงานปฏิมากรรมที่มีความ งามทางสุนทรียภาพในแบบอุดมคติซึ่งมีการสร้างสรรค์ขึ้นตามคติความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อ พระพุทธศาสนา ผู้ที่ดำรงจะสร้างพระพุทธรูปได้นั้นเชื่อว่าจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของพุทธลักษณะ และความหมายอากัปกิริยาของพระพุทธรูปปางต่างๆ ได้อย่างถ่องแท้จึงจะสามารถนำเสนอคุณค่าทาง ปรัชญาตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความสามารถเชิงช่างขั้นสูงได้อย่างลงตัว ฉะนั้นจึงมิใช่เรื่องง่ายที่ผู้คนในยุคปัจจุบันจะเข้าใจปรัชญา คุณค่าและความงามของศิลปกรรมไทย ขั้นสูงนี้ได้อย่างครบถ้วน (ภาณุ สรวายสุวรรณ, 2555)

ดังนั้นจากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดทำงานวิจัยขั้นนี้ขึ้นเพื่อทำการ วิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในงานปฏิมากรรมพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุล กำแพงเพชร เพื่อทำการศึกษาประวัติ ลักษณะ คุณค่าด้านความงาม และคุณค่าด้านคติธรรมอันจะ ก่อให้เกิดเป็นพุทธานุชาเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและลักษณะของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุล กำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุล กำแพงเพชร

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในงานปฏิมากรรมพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักมีจำนวน 5 คน และพระสงฆ์ 1 รูป ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงพิจารณาจากเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านศิลปะและพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ทางวัฒนธรรม ช่างศิลป์ และนักวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ก่อนที่จะนำไปใช้ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นของเครื่องมือที่สร้างขึ้นก่อนนำไปใช้ โดยพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับคุณลักษณะของตัวแปรที่ต้องการวัดตามที่ได้นิยามไว้ว่าครอบคลุมหรือไม่ และทำการตรวจสอบคุณภาพโดยขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (IOC) เกณฑ์ในการเลือกคำถามจะพิจารณาเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นลักษณะคำถามแบบมีการกำหนดโครงสร้างคำถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ประวัติและลักษณะของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร และ ส่วนที่ 3 คุณค่าทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการไป สัมภาษณ์ด้วยตนเอง ระหว่างการสัมภาษณ์มีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้การพรรณานี้อาอย่างเป็นระบบตามประเด็นเนื้อหาที่ศึกษา แบ่งแยกเป็นกลุ่มตามเนื้อหาตัวแปรและประเด็นหลักตามที่กำหนด คัดสรรข้อมูลที่ต้องการ ตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปพร้อมข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1) ประวัติและลักษณะของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

1.1) ประวัติของการสร้างพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

งานศิลปกรรมสมัยสุโขทัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรศาสนา นิยมแบ่งพระพุทธรูปสุโขทัยออกเป็น 4 หมวด คือ หมวดแรก เป็นพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลของศิลปะปาละ หมวดทั่วไป หมวดกำแพงเพชร และหมวดพระพุทธรชินราช ซึ่งกำแพงเพชรจะอยู่ในหมวดที่สาม พระก็จะแบ่งเป็นพระพุทธรูป พระบูชา พระประธาน พระพิมพ์แล้วก็มีพระสกุลพระซุ้มกอ

ช่วงถือกำเนิดสกุลช่างกำแพงเพชร ปลายทศวรรษที่ 20 ถึงกลาง ๆ ทศวรรษที่ 21 ซึ่งในช่วงนี้เป็นช่วงอยุธยาพอดีได้เกิดสกุลช่างที่แตกแขนงมาจากสุโขทัยเป็นส่วนใหญ่ก็คือทศวรรษที่ 19 ถึง 20 ขึ้นมา

ช่วงเผยแพร่ มีการปรากฏหลักฐานจนมาชัดเจนบ่งบอกเป็นสกุลช่างกำแพงเพชร ที่ชัดเจนที่สุดก็คือในช่วงทศวรรษที่ 22-23 ก็คือในสมัยอยุธยาตนเอง

การสร้างพระของสกุลช่างกำแพงเพชร จริงๆ แล้วกำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัยเราก็ใช้แบบของสุโขทัยมาเป็นแบบ ส่วนการประดิษฐานก็จะพบทั่วไปตามเจดีย์ ตามวิหาร อาถิ วัดประสาทหลวงพ้อโต และดูได้จากวัดพระสี่อริยาบท ซึ่งนั่นก็คือสกุลช่างของกำแพงเพชร

พระเครื่องซุ้มกอ มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าลิไทย พระเครื่องมีอยู่ในทุกกรุ กรุอยู่ฝั่งทุ่งเศรษฐีทั้งหมดนั้นเรียกว่าลานทุ่งเศรษฐี มีทั้งพิมพ์เล็กพิมพ์กลางพิมพ์ใหญ่ มีทั้งขนมเปีย มีทั้งลายกนกและไม่มีลายกนก ปัจจุบันเป็นหนึ่งในห้าพระเครื่องเบญจภาคี

1.2) พุทธอิริยาบถหรือลักษณะพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของชาติสกุลกำแพงเพชร

พุทธลักษณะมีความแข็งแกร่ง การสร้างแบบองค์พระของกำแพงเพชรนั้นจะให้ดูเป็นลักษณะของบุรุษเป็นหลัก มีความแข็งแกร่งเข้มแข็ง มองดูแล้วมีความศรัทธา

พุทธลักษณะมีความงดงามอ่อนช้อยน้อยกว่าสุโขทัย สกุลช่างกำแพงเพชรได้นำเอาลักษณะรูปแบบของสกุลช่างสุโขทัยมาประยุกต์ใช้แต่ความงดงามความอ่อนช้อยของสกุลช่างกำแพงเพชรยังเทียบไม่ได้

การเปลี่ยนฐาน (พระกำแพงสามขา) พุทธลักษณะของสุโขทัยนั้นจะขัดตะหมาดจะราบ แต่พุทธลักษณะของสกุลช่างกำแพงเพชรจะมีลักษณะสามขาหรือกำแพงขาโต๊ะ ถ้าพระองค์ใหญ่เราเรียกว่ากำแพงสามขา ที่เรียกกำแพงสามขาเพราะว่ามีข้างหน้า บางทีก็เรียกกันว่ากำแพงขาโต๊ะ จะมีทั้งปางมารวิชัยหรือสมาธิเพชร ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาจากสุโขทัย จากเดิมที่เป็นที่เป็นฐานเรียบ แต่สกุลช่างกำแพงเพชรได้เปลี่ยนให้มีขาตั้ง

หน้าตัก หน้าตักนั้นมีทุกขนาด อาทิ 3 นิ้ว 5 นิ้ว 7 นิ้ว 9 นิ้ว มีไปถึง 12 นิ้ว และองค์ใหญ่ก็มีเช่นกัน

การเปลี่ยนพระพักตร์ มีการเปลี่ยนรูปทรงของพระพักตร์ หน้าองค์พระของสกุลช่างกำแพงเพชรจะเป็นรูปสามเหลี่ยมคือหน้าผากกว้างคางแหลมแล้วปากก็จะย้มนิดนี้ เพราะฉะนั้นพุทธลักษณะของสกุลช่างกำแพงเพชรก็เลยจะมีความแข็งแกร่งลดจากเอวให้กลายเป็นรูปทรงหน้าจะเขี้ยวๆ แบบนักสู้แบบนักรบลักษณะใบหน้าจะคล้ายสกุลช่างสุโขทัย แต่สกุลช่างกำแพงเพชรหน้าจะหนากว่า รูปร่างนั้นจะคม ซึ่งจะเรียกกันว่าหน้าหนาคม

พระพุทธรูปปางต่างๆ สกุลช่างกำแพงเพชรมีพระพุทธรูปปางต่างๆ มากมาย แต่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ได้แก่ **ปางกำแพงลีลา** ก็คือกำแพงขาเหยงซึ่งปัจจุบันมีการเรียกที่เพี้ยนไปว่าเนกำแพงเขย่ง ขาเหยงหมายถึง ขาไม่เท่ากัน โบราณเดิมเรียกว่าขาเหยงแต่คนรุ่นใหม่เรียกกำแพงเขย่ง ขาเหยงเป็นการก้าวเดินนั่งคือปางกำแพงลีลา **ปางสมาธิ** สกุลช่างกำแพงเพชรจะมีพระนั่ง พระนั่งก็มีนั่งสมาธิ สมาธิเพชร สมาธิมารวิชัย ซึ่งจะมีลักษณะนี้เป็นส่วนใหญ่ **ปางประทานพร** สำหรับปางประทับยืนของปางประทานพรแตกต่างกับปางขอฝนที่ทรงห้อยพระหัตถ์อีกข้าง ซึ่งปางประทานพรจะทรงห้อยพระหัตถ์ลง แต่ปางขอฝนจะทรงหงายพระหัตถ์ขึ้นในกิริยารับน้ำฝน นอกจากนี้ยังแตกต่างกับ **ปางประทานอภัย** ที่พระหัตถ์ข้างที่ทรงผายออก โดยปางประทานพรพระหัตถ์ข้างที่ทรงยกขึ้นจะงอปลายนิ้วลงมาเล็กน้อยหรือทรงทำมุทรา (สัญลักษณ์มือ) แต่ปางประทานอภัยจะทรงตั้งนิ้วขึ้นเสมอกัน และมีทรงงอปลายนิ้วลงเลย

ปางที่นิยมของสกุลช่างกำแพงเพชร พระพุทธรูปที่นิยมสร้างคือปางนั่งสองปางก็คือ ปางมารวิชัยกับปางสมาธิเพชร ถ้าปางยืนก็คือลีลา ที่รองลงมาเด่นลงมาคือปางประธานอภัย หรือที่เรียกว่าปางห้ามญาติหรือปางโปรดสัตว์ ปางประธานอภัยก็ยกมือข้างเดียว ปางห้ามสมุทรก็ยกสองมือ

พระเครื่อง กำแพงเพชรมีพระเครื่องเยอะมาก ที่นิยมคือพิมพ์สามเหลี่ยมที่เรียกว่านางพญา ก็สวยอีกแบบหนึ่งพบมากในวัดพิบูล นางพญาของกำแพงเพชรจะบางอ่อนนุ่มสำหรับพกพาสำหรับผู้หญิง สันนิษฐานว่าคนสร้างน่าจะเป็นผู้หญิงก็เลยทำออกมาได้อย่างบอบบางงดงาม นอกนั้นก็มักสิบบัว

วัดพระสี่อิริยาบถ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หรือวัดพระยืน วัดที่มีบ่อน้ำและมีที่อาบน้ำอยู่หน้าวัด มีกำแพงเป็นศิลาแลงปกคลุมทั้งสี่ด้าน มีพระพุทธรูปปูนปั้นสี่อิริยาบถ ได้แก่ นอน ลีลา ยืน และนั่ง โดยพระพุทธรูปยืนยังคงมีสภาพสมบูรณ์ที่สุด เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า เป็นพระพุทธรูปแบบสุโขทัยสกุลช่างกำแพงเพชร

2) คุณค่าทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

2.1) คุณค่าด้านความงามของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

สกุลช่างกำแพงเพชรก็คือการนำรูปแบบของงานต้นแบบหรือต้นงานของสกุลช่างอื่นไม่ว่าจะเป็นสุโขทัยล้านนาหรือขอมก็ตามแล้วปรับเปลี่ยนเป็นงานที่เหมาะสมกับสกุลช่างของตัวเองและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แต่ก็ยังอิงต้นแบบมาจึงได้ชื่อว่าสกุลช่างกำแพงเพชรที่มีเฉพาะจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีลักษณะสวยแต่อกเข้มแข็งแล้วก็เป็นตัวของตัวเอง จะไม่เหมือนใครแล้วจะมีลักษณะพิเศษคือจะไม่ใช้ช่างหลวง แต่ช่างประจำพื้นถิ่น คือถามว่าสวยไหมไม่สวยแต่หน้าตาเป็นชาวบ้าน

การหล่อพระ สกุลช่างกำแพงเพชรจะหล่อพระเองแต่ไม่มีพิมพ์ที่ได้มาตรฐาน เพราะเราจะสร้างหุ่นด้วยตัวเองอันนี้คือเอกลักษณ์ของกำแพงเพชร ช่างราชสำนักจะมีช่างฝีมือที่เชี่ยวชาญก็จะพิมพ์ไว้แล้วก็หล่อออกมาก็จะงดงาม การหล่อพระของกำแพงเพชรจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัด

เช่น วัดบางแบบหนึ่งวัดคูด่างแบบหนึ่งวัดเสด็จแบบหนึ่งซึ่งจะไม่เหมือนกันเป็นลักษณะพิเศษของ กำแพงเพชร

เอกลักษณ์เฉพาะตัว ลักษณะพิเศษที่พระของกำแพงเพชรเป็นพระไม่เหมือนใคร แต่ถ้าพระที่อื่นจะมีลักษณะบล็อคดีเดียวกันหมด แต่ที่นี้หน้าตาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เหวองค์ลวดลายมีลักษณะเฉพาะทั้งหมด และเป็นพระปูนไม่ใช่โลหะ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น ได้แก่พระสามขา กำแพงและซุ้มกอ เอกลักษณ์นี้คือความแข็งแกร่งแต่แฝงไปด้วยความโอบอ้อมอารีย์ ถ้ายัมจะไม่ยัมมาก มองรู้ว่าพระองค์นี้แข็ง แต่ถ้าถามว่ามีความเมตตาไหม มีความเมตตาพระเนตรท่านจะไม่มองตรงแต่จะมองเหมือนกับว่าคนที่ประชาชนข้างหลัง

พระพิภตร สกulptural กำแพงเพชรเป็นการผสมผสานกันระหว่างสุโขทัยกับอยุธยาแต่ต่างต่างกันเล็กน้อยคือของกำแพงหน้าผากจะกว้างคางจะเชื่อมพระพักตร์จะยาวมาก ที่นี้พอเมื่อพระพักตร์ยาว จึงทำให้ส่วนต่างๆยาวแล้วก็สูงตามไปด้วย นั่นคือ พระเศียรจะสูงขึ้น พระอุษณิษะก็จะสูงขึ้น พระรัศมีเปลวก็จะสูงขึ้นอย่างมาก เม็ดพระศกจะเป็นลักษณะของยาวขึ้น ชั้นของพระเมลาสิก็จะสูงขึ้น พระเปลวมาลาที่สูงขึ้นไปใหญ่เพื่อให้ระหว่างบนกับล่างมันเท่ากันแล้ว ส่วนที่สำคัญก็คือพระอังสาคือไหล่ของพระพุทธรูปกำแพงเพชรจะไม่กว้างเท่าสุโขทัยแต่ของกำแพงเพชรพอกว้างตันเลย พระอุรานี้สุโขทัยมันจะเหมือนขนมเทียนแต่พอกำแพงเพชรแล้วจะดึงมันให้ดูอวบอิมขึ้น แล้วก็เอวของสุโขทัยจะคอดของกำแพงเพชรไม่คอด

2.2) คุณค่าด้านคติธรรมของพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชร

มีความเหมือนกับคติธรรมทั่วไปในการสร้างพระพุทธรูป พระพุทธรูปของกำแพงเพชรส่วนใหญ่ก็จะเหมือนทั่วไป คือเวลาทอดพระเนตรก็จะอยู่ 45 องศาไม่ต่ำเกินไปไม่สูงเกินไปเวลาฝั่งพระเครื่องพระบูชาที่ฝั่งตามพระเนตรตก ก็เหมือนคติทั่วไปของการสร้างพระพุทธรูป เหมือนกันทั่วประเทศ อาจจะมองแค่นี้มองเป็นมุมนี้ไปมันทำให้สะดวกแต่ไม่ออกแวก เมื่อเจอสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเจอทะเลศตวรรษาก็ไม่สนใจ

การสะท้อนถึงความศรัทธาในการฝึกฝนธรรมะ ท่าทางนั่งนอนยืนเดินคือสี่อิริยาบถของพระในพุทธศาสนาบ่งบอกถึงความศรัทธาเรื่องการฝึกธรรมมีทุกรูปแบบอาจจะปางสมาธิปางมารวิชัยก็เหมือนพระพุทธรูปทั่วไปแต่เปลี่ยนหน้าอย่างเดียว

การเป็นตัวแทนความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้า คติธรรมนี้สมัยนั้นก็คือพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประชาชนก็เลยหล่อรูปของพระองค์ไว้เป็นที่สักการบูชาที่ระลึกถึงตลอดไป ถึงแม้จะมีการสร้างพระพุทธรูปตอนพระพุทธเจ้าปรินิพพานกันไปแล้ว แม้แต่พระประจำวันก็มีความหมายแฝงทุกอย่างมีมาในพุทธประวัติทั้งนั้น

การเป็นตัวแทนคำขวัญเมืองกำแพงเพชร แต่ละยุคสมัยการสร้างพระจะไม่เหมือนกันจะมุ่งเน้นความแข็งแกร่งความอดทน ฉะนั้นกำแพงเพชรนั้นแข็งแกร่งตั้งเพชรเหมือนคำขวัญที่ว่าเมืองคนแกร่ง (กรุพระเครื่อง เมืองคนแกร่ง พระแสงฯ ล้ำค่า ศิลาแลงใหญ่ กล้วยไข่หวาน น้ำมันลานกระบือ เลื่องลือมรดกโลก)

การสร้างพระพุทธรูปเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ เหมือนเราเป็นเมืองหน้าด่านด้วยต้องสร้างพระที่ดูเข้มแข็งเป็นมิ่งขวัญให้กับนักรบให้มองพระแล้วมีความฮึกเหิม

มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา จะมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาหลักซึ่งอยู่แล้วก็จะเชื่อเหมือนในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว หรือคติความเชื่อเขาถือว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนว่าทุกอย่างต้องชนะตัวเองก่อน ก่อนที่จะไปชนะอะไรก็ตามที่เรียกว่า อตฺถิ อตฺถโนนาโถ นอกจากนี้ศาสนาพุทธเขาให้เชื่อตัวเองเป็นหลัก แม้แต่ชนะตนก็ต้องชนะตนเป็นหลักอย่างเพิ่งไปชนะอะไร

มีความเชื่อในด้านสร้าง ความมั่นคงทางทรัพย์สิน กำแพงชาติะมีความเชื่อว่าถ้าได้มีในครอบครองมีไว้ในบ้านเรือนส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์จะมั่นคง

มีความเชื่อในด้านความขยันหมั่นเพียร ปางลีลานี้แสดงถึงความขยัน ความเบา และความว่องไว พระพุทธเจ้าท่านเดินเสด็จประภาสไปเฉยๆ เสด็จพระราชดำเนินไปเฉยๆ จากในการเดินเหมือนพระบิดงบาทร์แต่องค์คุลีมารวิ้งตามไม่ทัน อันนี้คือเน้นในเรื่องของความไว สองคือตอนที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปมันเหมือนไม่มีรอยเท้าเลยเบามากแล้วอีกอย่างก็คือความขยันคือการก้าวเดินนั่นเอง

อภิปรายผล

สกุลช่างกำแพงเพชรก็คือการนำรูปแบบของงานต้นแบบหรือต้นงานของสกุลช่างอื่นไม่ว่าจะเป็นสุโขทัยล้านนาหรือขอมก็ตามแล้วปรับเปลี่ยนเป็นงานที่เหมาะสมกับสกุลช่างของตัวเองและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แต่ก็ยังอิงต้นแบบมาจึงได้ชื่อว่าสกุลช่างกำแพงเพชรที่มีเฉพาะจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีลักษณะสวยแต่ออกเข้มแข็งแล้วก็เป็นตัวของตัวเองจะไม่เหมือนใครแล้วจะมีลักษณะพิเศษคือจะไม่ใช้ช่างหลวงแต่เป็นช่างประจำพื้นถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการประเมินคุณค่าความงามในศิลปะ (การวิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ, 2551) ที่กล่าวว่า การประเมินคุณค่าความงามในศิลปะประกอบไปด้วยการประเมิน 3 ด้านสำคัญหนึ่งในนั้นคือด้านความงาม ลักษณะการแสดงออกทางความงามของศิลปะจะมี หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของยุคสมัย

การสร้างพระพุทธรูปของสกุลช่างกำแพงเพชรมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการประเมินคุณค่าความงามในศิลปะ (การวิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ, 2551) ด้านสาระ เป็นการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของผลงานศิลปะแต่ละชิ้นว่ามีเนื้อหาอยู่ในลักษณะส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนจุดประสงค์ต่างๆ

การสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นตัวแทนความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้า คติธรรมก็คือพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประชาชนก็เลยหล่อรูปของพระองค์ไว้เป็นที่สักการบูชาที่ระลึกถึงตลอดไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพน กตสาโร (2560) ที่พบว่า การสร้างพระพุทธรูปเพื่อการเคารพบูชาการสร้างพระพุทธรูป ไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้าแต่เป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์เพื่อระลึกถึงพุทธคุณเป็นพุทธานุสสติ การสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อให้พระพุทธรูปที่เป็นนามธรรมถูกสื่อมาเป็นรูปธรรม

พระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชรนั้นนอกจากจะมีคติธรรมเหมือนการสร้าง พระพุทธรูปแล้วยังแฝงไปด้วยความเชื่อความเชื่อในด้านต่างๆ อาทิ ความขยันหมั่นเพียร และความเจริญทางด้านโภค ทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิราศ ศรีขาวรส (2558) ที่พบว่า พระพุทธรูปไมในเมืองหลวงพระบาง เปนงานศิลปกรรมถือได้ว่าเป็นนมรดกทางวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในประเภทงานปฏิมากรรม สร้างสรรค์ขึ้นด้วยพลังความ ศรัทธาใน

พระพุทธศาสนาอย่างชานาน ในด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในกระแสโลกาภิวัตน์นั้น พบว่า มีทั้งด้าน สังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ความเชื่อ ศิลปะและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่าพระพุทธรูปตามเอกลักษณ์ของช่างศิลปกรรมสกุลกำแพงเพชรมีประวัติความเป็นมาอย่างชานาน มีพุทธลักษณะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนั้นยังมีคุณค่าทั้งทางด้าน ความงามและด้านคติธรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงควรมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนคนไทยได้รับรู้เป็นวงกว้างกันอย่างถ้วนทั่วเพื่อเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธบูชาสืบไป

บรรณานุกรม

- นิราศ ศรีขาวรส (2558). **พระพุทธรูปไม้ : สุนทรียภาพและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนในเมือง หลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์.** สืบค้น 18 ตุลาคม 2561.
จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/view/46985>
- จิตติภัทร อจลธมโม, พระมหา. (2561). **วิชาสุนทรียศาสตร์.** สืบค้น 18 ตุลาคม 2561. จาก file:///C:/Users/HP/Downloads/AESTHETICS.pdf
- ปพน กตสโร, พระมหา. (2560). **พระพุทธรูปไม้ : คุณค่าและคติธรรมที่มีต่อวิถีชีวิตคนอีสาน.** สืบค้น 18 ตุลาคม 2561.
จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/86239>
- ภาณุ สรวายสุวรรณ. (2555). **การวิเคราะห์สุนทรียภาพในพระพุทธรูปสุโขทัยด้วยหลักการทางทัศนศิลป์.** สืบค้น 20 ตุลาคม 2561.
จาก <https://tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/6999>
- การวิเคราะห์วิจารณ์งานศิลปะ.** (2551). สืบค้น 20 ตุลาคม 2561.
จาก <http://cheeranan.exteen.com>
- รูปแบบประติมากรรมพระพุทธรูปสกุลช่างกำแพงเพชร.** (2558). สืบค้น 22 ตุลาคม 2561.
จาก <http://ncknoey.blogspot.com/2015/02/blog-post.html>